

ÖMRÜN MÜDRİKLİK ZİRVƏSİ

Elə adam var ki, uzun illər ünsiyyətdə olduğundan, yalnız onunla lap uzaqlara - gənclik illərinə gedib çıxa bilirsən. Elə adam var ki, ondan yazanda elə bilirsən ki, elə özündən yazırsan... Mənim üçün elə adamlardan biri indi ömrünün 70 ilini şərəflə arxada qoyan, gəncliyini, enerjisini, istedad və qabiliyyətini xərcleyə-xərcleyə böyük nüfuz sahibinə çevrilən Nizami Xudiyevdir... O, mənim gözümün qabağında həyat və elm yollarında inamla addımlayıb. Komsomol təşkilat katibi, universitet həmkarlar təşkilatının sədri, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri vəzifəsində çalışıb. Namizədlik, doktorluq dissertasiyaları müdafiə edib, professor, Əməkdar Elm xadimi olub, millət vəkili kimi səmərəli fəaliyyət göstərib, "Şöhrət" ordeninə layiq görüllüb. Onun ailə qurduğu illəri də, övlad, oğluq-uşaq, nəvə sahibi olanda necə sevindiyini də yaxşı xatırlayıram...

Nizami Xudiyevin ömrünün ixtiyar çağında yazısız çap etdiyi "Ömürdən səhifələr" kitabını vərəqləyirəm. İlk səhifələri oxuyanda Nizaminin uşaqlığı, hansı mühitdə doğulub təbiyə alması haqqında məndə dolğun təsəvvür yaranır. Gələcəkdə tələbə yoldaşım, dostum olacaq Nizaminin uşaqlığını görməsem də, Azərbaycanımızın füsunlar bir parçası olan Naxçıvanı, Şahbuzu görməyim, Batabat yoluğunda gəzməyim, heyranlıqla üzən adalara baxmağım, buludlarla günəş şüasının qarışığından yaranan heyretamız bir fənun on planında Batabat gölünü, onun ətrafında gül-çiçəklə bəzənmiş dağları, yamacları seyr etməyim, Zor bulağın diş göynədən bumbuz suyundan içməyim, təzəcə çiçəkləyən yemşən çiçəklərinin ətrini sərin, təmiz dağ havası ile birləikdə ciyərlərimə çəkməyim gənclik dostumun uşaqlığı haqqında təsəvvürümüz əhemməyyətli dərəcədə dolğunlaşdırmaq, təxəyyülmü zənginləşdirmək gücündəymış...

İstər-istəməz xatirələr cığrı ilə ötən xəyali yox, real günlərə qayidıram. Bu cığırla mən 1966-ci ilin sentyabrına qədər gedib çıxa bilirəm... Hay-küülü tələbəlik illəri, indi haqq dünyasında olan, sevimli müəllimimiz Əhəd Hüseynov demişkən, "əbediyətə qovuşan", dərs aldığım, səhbətlərini dinlədiyimiz, xarakterimizin formalaşmasında misilsiz xidmətləri olan insanlar: Şövgi Ağayev, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Feyzulla Qasimzadə, Məmmədhüseyn Təhmasib, Zeynal Tağızadə, Əhməd Seyidov, Əbdül Əlizadə, Fərhad Farhadov, Məmmədsəlim Tahirli, İsmayıllı Şıxlı, Sədi Əfəndiyev, Şərif Haqverdiyev, Mürsəl Həkimov, Cavad Bağırov, Abbasqulu Məhərrəmov, Əmən Babayev, Əhəd Əhmədov, Azər Hüseynov, Afad Qurbanov, Adilə Hacıyeva, Həsən Mirzəyev, Xeyrulla Məmmədov, Mustafa Mustafayev, Hüsnü Quliyev, indi də ehtiramla görüşdüyü müz folklorşunas alım Paşa Əfəndiyev, dilçi Cəfər Cəfərov, tarixçi Bəşir Şüküroğlu... Aradan yarım əsrən artıq vaxt keçə də, həmin insanların hərəsinin özünəməxsus danışq tərzi, hərəkətləri, həttə mimikaları belə yadına düşür...

Nizami Xudiyevin xoşbəxtliyi onda dır ki, həmişə müəllimlərinin sevimli tələbəsi olub. Onun ictimai həyat və elm sahəsində uğurları N.Xudiyevə dərs deyən insanların qəlbini iftخار hissi ilə doldurub. Nizaminin müəllimlərindən professor Əbdül Əlizadənin, Afad Qurbanovun, Paşa Əfəndiyevin və başqalarının öz yetirmələri haqqında xoş sözər söyləmələri təsadüfi səciyyə daşımır:

"Dərs dediyim tələbələrin bir çoxu ilə həmişə fəxr etmişəm. Onlardan biri də Nizami Xudiyevdir. Nizami ADPU-nun tarixində xüsusi yer tutan görkəmli şəxsiyyətlərdən biridir" (Ə.Əlizadə);

"Nizami olduqca mədəni, qayğıkeş insandır. İstər respublika daxili ndə, istərsə də xarici ölkələrdə keçirilən konfrans və simpoziumlardakı məruzə və çıxışlarında o, bir çox elm-nəzəri məsələlərə toxunur, dilçiliyimizin qarşısında duran müəyyən qlobal məsələlər ətrafında nüfuzlu söz deyir" (A.Qurbanov);

"Nizami Xudiyev mənim en istedadlı, ən sevimli tələbələrimdən biri olub. Onun ədəbi dil tarixi haqqında kitabı bütün türk dünyasında məşhurdur. Nizami xalq üçün, dövlət üçün böyük işlər görür" (Paşa Əfəndiyev).

İnsana ən yaxşı dəyeri onu daim müşahidə edən insanlar tərefində verir. Bu baxımdan dilçi alimlərdən Ağ-

musa Axundovun, Yusif Seyidovun, Nizami Cəfərovun, Həsən Balyevin, Müseyib Məmmədovun, İsmayıllı Məmmədovun, Vilayət Əliyevin, Buludxan Xəlilovun, ədəbiyyatşunaslardan Xəsəy Cabbarovun, İsa Həbibbəylinin, xalq yazıçıları Elçinin, Mövlud Süleymanlinin, Cavad Heyətin, Ziyad Səməzdədənin, Maile Muradxanlıının, Ağalar Mirzənin və başqalarının fikirləri mənim üçün bir neçə baxımdan məraqlı görünür. Bütün bu fikir və mülahizələr Nizami Xudiyevin siyasi əqidəsinə, elmine, işgəzarlıqına, şəxsiyyətine verilən dəyərin göstəricisidir.

Nizami Xudiyevin şəxsiyyətinə, elmine, təşkilatçılıq qabiliyyətinə, əqidəsinə en yüksək dəyəri isə ümumiyyəti liderimiz Heydər Əliyev və onun ləyaqətli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev vermişdir. Nizamiye etimad göstərilib böyük vəzifələr tapşırılması da, onun Əməkdar elm xadimi fəxri adı alması da, "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi də bu iki siyasi liderin adı ilə bağlıdır.

...Mətbuatda Nizami Xudiyev haqqında xeyli məqaləm dərc olunub. Bu məqalələrin hər birində dostumun portretinin əsas cizgilərini verməyə çalışmışam. Həmin məqalələri təzəden nəzərdən keçirirəm. Onların heç birini paralamağa, redakte eləyib yeniləməyə əlim gəlmir... On il bundan qabaq Nizami Xudiyevin 60 illik yubileyi münasibətlə yazısız nəşr etdiyim "60 yaşın zirvəsindən baxanda" adlı məqalədən bir hissəni burda vermək qərarına gəldim:

"Ömür yolu yaradanın insana bəxş elədiyi ən gözəl hədiyyədir. Bu hədiyyədən isə hərə bir cürə istifadə edir, bəhrələnir. Hərə öz ömrünü, öz taleyi ni yaşıyır. Xoşbəxt o adamdır ki, həyatının ixtiyar çağına ləyaqətə çata bilir və ömrün zirvəsindən keçdiyi yollara baxanda ürəyi fərəh hissi ilə döyünür.

Bu günlərdə 60 yaşı tamam olan görkəmli dilçi alım, "Şöhrət" ordenli Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Nizami Xudiyev məhz belə insanlardan biridir. Yetmiş yaşın zirvəsindən baxanda şərəfli, ləyaqətli bir ömr yoluñun sehifələri və rəq-vərəq canlanır insanın gözləri üzerinde.

*Ucalmaq - eşqimin əzəli, ilki,
Bir dəfə qıy vurmaq yüz ömrə dəyər.
Zirvə qartal üçün zirvə deyil ki,
Qartal yorulanda enər zirvəye.*

Bəli, ömrün bu ucalığında baxanda adam ister-istəməz kövrəlir, ötenləri-keçənləri yada salmalı olur. Nizami Xudiyev də ömrün bu zirvəsinə alnıcıq, üzüağ çıxan, yüksək ad-sən, şanşöhrət, xətir-hörət sahibinə çevrilən, övlad-nəvə sevinci dadan bəxtiyan alimlərimizdəndən. Nizami Əməkdar elm xadimidir, "Akademik Yusif Məmmədəliyev", "Abdulla Şaiq", "Araz", "Inam", "Nailiyyət", "Qızıl qələm" və s. mükafatların laureati, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, bir sıra nüfuzlu elmi təşkilatların, müdafiə şuralarının üzvüdür. O, respublikamızda böyük nüfuz sahibi olan ziyyallarımızdır. Ancaq hamı kimi Nizami də bu zirvəye asanlıqla gelib çıxa bilməyib. Gərgin zəhmət, yuxusuz gecələr, xalqının, millətinin geləcəyinə böyük inam onu bu zirvəyə gətirib çıxarmışdır.

Naxçıvanın sayılı-seçilən ziyyalılardan birinin - uzun müddət Şərq qapısı" qəzetiñin redaktoru İsləmış Manaf Xudiyevin ailəsində dünyaya göz açan Nizami uşaqlıq illerini Şahbuz rayonunda keçirib. Şahbuzun özüñəməxsus təbəti, Batabat gölünüň gö-

zəlliyi balaca Nizaminin qəlbində şei-rə, sənətə, ədəbiyyata məhəbbət oydıb. Orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirən Nizami tərəddüd etmədən sənədlərini o zamanki Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsinə verib. Bax, Nizami ilə mənim tanışlığım, dostluğum da o zamandan başlayıb.

1966-ci ilin sentyabr ayı idi. Respublikamızın ayrı-ayrı şəhərlərindən, rayonlarından, kəndlərindən ali təhsil almaq üçün Bakıya gələn gənclər hele bir-birlərini yaxşı tanımadılar. Nədənə elə ilk gündən Nizami ilə dostlaşdıq, eyni partada əyləşdik, eyni yataqxanda qaldıq, kitabxanaya eyni getdik, dəslərə birlikdə hazırlaşdıq. Dörd illik tələbə həyatı bizi bir-birimizə çox yaxınlaşdırıldı, doğmalaşdırdı. Elə buna görə də mən Nizamini bəlkə də hamidən yaxşı tanıyıram. Onun qabiliyyəti, istədədi, zəhmətsevərliyi sayəsində tezliklə cilalandı. Seminar məşğələrində Nizaminin dərs danışlığı, disputlarda, ədəbi gecələrdə, şair və yazıçılarla görüşlərde çıxışları tekçə tələbələrin yox, müəllimlərin də çox xoşuna gelirdi. Onun qiymət kitabçasını ələrə bəzəyirdi. Nizaminin bir dənə də olsun dördü yox idi. Özü də bu əla qiymətlərin ona yanan bilirsınız kimi id? Akademik Feyzulla Qasimzadə, akademik Əbdüləzəl Dəmirçizadə, professorlardan Məmmədhüseyn Təhmasib, Fərhad Fərhadov, Zeynal Tağızadə, Afad Qurbanov, Paşa Əfəndiyev, xalq yazıçısı İsmayıllı Şıxlı, görkəmli tənqidçi Əhəd Hüseynov...

Nizami həm dərslərini yaxşı oxuyur, həm institutun ictimai həyatında fəal iştirak edir, həm Tələbə Elmı Cəmiyyətinin xətti ilə araşdırma aparırlar, ilk elmi məqalələrini yazısız çap etdirir, həm de voleybol yarışlarında oxuduğu ali məktəbin idman şərəfini qoruyurdu. Adama qəribə gelirdi ki, bir belə işi bir adam necə çatırı, necə bu işlərin həmisində eyni dərəcədə uğur qazanır?

Nizamini yaxından tanışanlardan biri kimi yaxşı bilirdim ki, bu nailiyyətlərin birinci səbəbi Nizaminin istədədi, qabiliyyəti, ikinci səbəbi isə onun həddindən artıq çalışqanlığı, zəhmətsevərliyi idi...

Ali təhsili əla qiymətlərlə başa vuran Nizami Elmi Şurənin Qərarı ilə "Azərbaycan dilçiliyi" kafedrasında müəllim saxlanıldı. 1978-ci ilde "Abdulla Şaiqin nəşr dili" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri hamizədi alimlik dərəcəsi aldı, 1981-ci ildən kafedranın dosenti kimi səmərəli fəaliyyət göstərməye başladı, tələbələrin sevimli müəllimlərindən birinə çevrildi. Elə həmin il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri Fərmani ilə təltif olundu.

Elmi araşdırmalarını uğurla davam etdirən Nizami Xudiyev 1990-ci ilde "Azərbaycan ədəbi dili lügət tərkibinin inkişaf qanunuşluqları" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri alimlik dərəcəsi aldı, elə həmin il professor elmi adını layıq görüldü.

Nizami Xudiyevin ümumdünya şöhrəti alım Lütfi Zadə adına Amerika Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasının, Nyu-York Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmiş, İngiltərənin Kembriç Beynəlxalq Bioqrafiya Mərkəzi tərəfindən 2001-ci il üçün "İlin beynəlxalq ziyalısı" adına və "Qızıl medal" a, bir il sonra yənə həmin mərkəz tərəfindən "XXI əsrin intellektual" adına layıq görülməsi, adının "XXI əsrin böyük ziyalıları" kitabına daxil edilməsi və sair bu kimi uğurlar heç də təsadüfi deyildi. Bunların hamısı onun yük-

sək intellektinin, işgüzarlığının, zəhmətsevərliyinin bəhrəsidir. Çünkü Nizami Xudiyev Moskva, Nalçik, Bişkek, Ufa, Aşqabad, Daşkənd, Gülistan, Alma-Ata, Ankara, Konya, İstanbul, İzmir, Adana, Konya və başqa şəhərlərdə keçirilən mötəbər elmi konfranslarda, qurultay ve simpoziumlarda derin elmi məzmunlu məruzələri ilə çıxış etmiş, dünyadan bir çox dilçi alimlərinin diqqətini celb etmişdir. Nizami Xudiyev elmi əsərləri nəinki Azərbaycanda, eləcə də dünyadan müxtəlif ölkələrdə dəfələrlə dərc edilmiş, elmi ictimaliyətin diqqət mərkəzində olmuşdur.

Nizami Xudiyev çox məhsuldar bir alım, tedqiqatçıdır. Onun "Azərbaycan ədəbi dili lügət tərkibinin inkişafı", "Azərbaycan ədəbi dil tarixində seminar məşğələri", "Azərbaycan ədəbi dilinin zənginləşmə yolları", "Yazıcı dili və üslubu", "Azərbaycan ədəbi dilinin sovet dövrü", "Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi", "Azərbaycan ədəbi dilinin təşəkkülü", "Tərcümə ədəbiyyatı və ədəbi dilimiz", "Heydər Əliyev və Azərbaycan dili", "Radio, televiziya və ədəbi dil", "Xalqın İlhamı", "Azərbaycan dilində şəxs adları" və sair bu kimi sənəbəli monoqrafiyaları Nizami Xudiyevin analitik təfəkkürünün, zəngin elmi və siyasi təxəyyülünün məhsullarıdır. Bu əsərlərdən respublikamızın elm və təhsil ocaqlarında dəyərli elmi mənbə, tədris vəsaiti kimi geniş istifadə olur.

Elə alımlar var ki, onlar ancaq elmi araşdırma aparmaqla meşğuldurlar. Lakin Nizami Xudiyev elə fenomenal şəxsiyyətlərdəndir ki, onun təşkilatçılıq qabiliyyəti, siyasi fəaliyyəti də həmişə diqqət merkezində olmuşdur. Hələ tələbə ikən institut gənclər təşkilatına rəhbərlik edən Nizamini İnstitut Həmkarlar Təşkilatının sədri, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputati seçilmişsi də, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri təyin edilməsi də təsadüfi deyildi.

İndi Nizami Xudiyev də, mən də, diğər tələbə dostlarımız da ömrümüzün ixtiyar çağlarını yaşayıraq. Nizami ADPU-da Ümumi dilçilik kafedrasına rəhbərlik edir. Yeni dilçi alımların hazırlanmasında bir elmi rəhbər, məsləhətçi, opponent kimi fəal iştirak edir... Yeni nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olur... Ən əsası isə yenə də gənclik eşqi ilə yazılı-yaradır...

On dörd cildlik seçilmiş əsərləri bir istedadlı, zəhmətkeş alım ömrünün möhtəşəm, monumental abidəsidir. Yüzlərlə elmi məqalənin, xeyli sayıda monoqrafiyanın, dərsliyin müəllifi olan Nizami Xudiyev təkcə ölkəmizdə deyil, onun hüdudlarından da kənardə əsərləri nəşr edilən, tanınan, xalqımızı hər yerdə ləyaqətli təmsil etməyi bacaran ziyyalılarımızdır.

...70 yaşını qeyd etməyə hazırlaşan dostum Nizami Xudiyev onun kabinetində əyləşib səhbətləşirik... Müdrik bir qocaya, el ağsaqqalıyla, nüfuzlu ziyanıyla üz-üzə dayansam da, onun gənclik illərini xatırlayıram. Bu qədər keşməkeşli, ağırlı-acılı, sevgili-sevinclə ömür yolu keçə də, ürəyindəki, düşüncəsindəki uşaq sadəlövhüyü həm məni təccübələndirir, həm də sevindirir. Zaman onun üzüne qırışlar, keşməkeşli ömür yolu ürəyinə gözə örənməz çatlar salsa da, gözlərindəki ümid işqları yenə də gənclikdə olduğu kimi bərəq vurur.

Yetmiş yaşın mübarek, əziz dost! R